

ВІДГУК

офіційного опонента **доктора юридичних наук, професора Ковальчука Віталія Богдановича про дисертаційне дослідження Винарчика Олега Павловича на тему «Система покарань за кримінальним кодексом Польщі 1932 року та їх застосування на західноукраїнських землях»**, представлене на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01- теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень

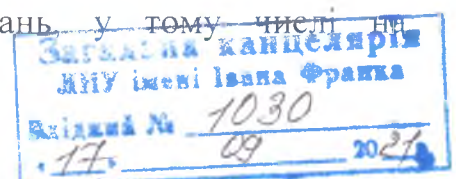
Актуальність обраної теми зумовлюється щонайменше доктринальними змінами в українській історико-правовій науці та сучасній кримінально-правовій політиці Української держави.

Історико-правова наука України розвивається як системне знання, що осмислює та переосмислює сутність і роль права в історії України, визначення етапів його історії, особливості розвитку окремих галузей та інститутів права, правової політики. Здійснення історико-правових досліджень, які б враховували ці тенденції, не тільки забезпечує доктринальну наступність у праві України, а й сприяє дотримувannya належної поваги до чинного законодавства як результату тривалої історії українського правотворення.

Саме на розкриття одного з найпроблемніших питань сучасного кримінального права – історичного зв'язку кримінально-правової доктрини, кримінального права та кримінальної політики у сфері кримінальних покарань, спрямоване дисертаційне дослідження Винарчика О.П. на тему: «Система покарань за кримінальним кодексом Польщі 1932 року та їх застосування на західноукраїнських землях».

Історична ретроспектива кримінальної політики у сфері кримінальних покарань є необхідною складовою наукової та практичної дискусії щодо одного з найважливіших питань кримінально-правової політики на сучасному етапі, а, відповідно, і реформування кримінального законодавства, – питання про форми та види кримінально-правового реагування держави на вчинене особою кримінальне правопорушення.

Відтак, знання про історико-правовий досвід кримінальної політики міжвоєнної Польщі у сфері кримінальних покарань, у тому числі на

західноукраїнських землях, мають практичне застосування в умовах, коли новий кримінальний закон України має бути повністю звільнений від положень, які дісталися чинному Кримінальному кодексу 2001 р. у спадщину від радянського кримінального права і, які, як показала практика, не витримали перевірки часом. Серед таких невластиві сучасному кримінальному праву види покарань, наприклад, виправні роботи чи тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Обраний курс України на євроінтеграцію вимагає реформування системи кримінальних покарань на європейських правових стандартах, складовою та одним з етапів формування яких була кодифікація кримінального права у міжвоєнній Речі Посполитій. Кримінальний кодекс 1932 р. дозволяє простежити становлення таких стандартів в одній з європейських держав, до складу якої входили українські землі.

Актуалізує обрану здобувачем тему дисертаційного дослідження і звертання до кримінально-правової доктрини, виробленої науковою школою кримінального права Львівського університету на чолі з професором Ю. Макаревичем, чиє ім'я неофіційно носить кодекс 1932 року. Дисертація обґрунтовує певну наступність кримінально-правової доктрини учених Львівського університету тогочасної Польщі та сучасних українських земель.

Сприяє актуалізації тематики дисертаційного дослідження і політична позиція сучасної Української держави щодо реабілітації засуджених у Другій Речі Посполитій учасників національно-визвольного руху. Ця позиція потребує юридичної аргументації щодо конкретних кримінальних справ, вироки в яких були формою репресій представників українського руху.

Таким чином, з багатьох точок зору тема поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук дисертації Винарчика О.П. вельми актуальна та своєчасна.

За своїм змістом дисертація є історико-правовою роботою, яка повністю уписується у науково-дослідну тематику кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (державний реєстраційний

номер № 0119U001414).

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що, враховуючи значні хронологічні межі дослідження, автору довелося шукати раціональну структуру свого дослідження. Слід зазначити, що це йому вдалося.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, котрі поділяються на одинадцять підрозділів, кінцевих узагальнюючих висновків та списку використаних джерел.

Як і належить кваліфікованій науковій роботі, дисертація починається зі вступу, в якому надано: авторське розуміння актуальності теми дослідження; визначено мету і завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; визначені положення й висновки, які забезпечують дослідженню наукову новизну; практичне значення отриманих результатів; інформацію щодо їхньої апробації та публікації автора дисертації.

Автор навів достатні аргументи на користь класифікації історико-правової літератури за темою дисертації, поділивши її за хронологічним, національним принципом і предметом дослідження. Здійснений аналіз дозволив автору обґрунтувати тезу про те, що в українській історико-правовій науці проблемна історіографія не сформувалася, а монографічних досліджень зі спеціальним предметом – системою кримінальних покарань за кодексом 1932 року міжвоєнної Польщі, не проводилися. Натомість польська історико-правова наука сформувала проблемне історіографічне знання, але в жодній праці предметом дослідження не було застосування кримінальних покарань за кодексом 1932 року на західноукраїнських землях. Критичний аналіз історіографії проблеми дозволив автору додати аргументів на користь його власного бачення кримінальної політики у сфері покарань Другої Речі Посполитої, а також обґрунтувати висновок, що в українській історико-правовій науці відсутнє комплексне наукове монографічне дослідження системи кримінальних покарань за кримінальним кодексом міжвоєнної Польщі 1932 року та їх застосування на західноукраїнських землях.

Ознайомлення зі змістом підрозділу 1.2 «Джерельна база дослідження», в якому репрезентовані як опубліковані, так і численні архівні матеріали, не залишає підстав для сумніву у повноті і глибині положень і висновків, сформованих здобувачем у його роботі.

Заслуговує на підтримку прагнення автора ввести до наукового обігу та з'ясувати зміст специфічних джерел дослідження – проєктів кримінальних кодексів та наукових коментарів кримінального кодексу 1932 року.

У підрозділі 1.3 «Підходи та методи дослідження» автор намагається знайти баланс між спеціальними методами загальної історії держави та права та науки кримінального права, позаяк об'єкт дисертаційного дослідження може виступати об'єктом обидвох наук. Такий баланс у дисертації справді забезпечується історико-правовим підходом, заснованим на тезі про власну логіку розвитку права, у тому числі кримінального.

Ознайомлення з підрозділом 1.3 засвідчило слушність думки автора, що використання описаних у підрозділі підходів, методів та прийомів дослідження підтвердило місце досліджуваного об'єкта у предметному полі історії права та держави.

У другому розділі дисертації «Передумови, хід і результати кодифікації кримінального законодавства міжвоєнної Польщі» узагальнено та ґрунтовно описано історико-правовий процес становлення міжвоєнного польського кримінального права та його систематизації. Особливість цього процесу автор вбачає у дихотомії кримінально-правової доктрини та кримінально-правової політики. Здобувач доводить, що історичні суперечності у розвитку міжвоєнної польської державності, трансформація політичного режиму, стратегія асиміляції національних меншин наклали відбиток на державну політику у різних сферах суспільного життя. Невизначеність і нестабільність кримінально-правової політики породили її конфлікт з кримінально-правовою доктриною, яка розвивалась на кращих європейських зразках.

Дихотомія кримінально-правової політики та кримінально-правової доктрини істотно стримувала розвиток кримінального права та його систематизацію. У дисертації доведено, що кримінальна політика Другої Речі

Посполитої 30-х років ХХ ст. тяжіла до посилення кримінальних репресій на відміну від доктрини кримінального права, зорієнтованої на гуманізацію покарань.

На переконання здобувача, кодифікація кримінального права у міжвоєнній Польщі засвідчила наступність у його розвитку європейського штибу. Відтак доречним у Розділі 2 був аналіз впливу австрійських та російських пам'яток кримінального права на кримінально-правову доктрину міжвоєнної Польщі та правосвідомість українців на західноукраїнських землях.

Здобувачем також доведено, що характер кримінального законодавства у міжвоєнній Польщі змінювався під впливом чинників, що домінували на різних етапах історії Другої Речі Посполитої. Результати здійсненого у другому розділі аналізу структури на основних положень кримінального кодексу Польщі 1932 р. логічно передують розділу третьому дисертації і дозволяють глибше і змістовніше зрозуміти роль кодифікації кримінального права, яка стала яскравим історичним прикладом реалізації кримінально-правової доктрини, виробленої провідними науковцями та практиками міжвоєнної Польщі.

У Розділі 3 «Інститут покарання за кримінальним кодексом Польщі 1932 р. та їх застосування на західноукраїнських землях» здобувач на підставі дослідження джерел права та маловідомих архівних матеріалів ґрунтовно і детально проаналізував поняття та види покарань і їх застосування на західноукраїнських землях.

Серед висновків, які здобувач вважає найважливішими для цього дослідження, значний інтерес викликають, зокрема, твердження про реалізацію в кодексі 1932 р. не однієї, а декількох доктрин щодо мети покарання (теорії виправлення, теорії відплати та теорії залякування); про соціологічну школу кримінального права як доктринальну основу кримінального кодексу 1932 р.; про особливості застосування передбачених кодексом кримінальних покарань на західноукраїнських землях.

У третьому розділі дисертації уперше в українській історико-правовій науці з'ясовано використання кримінальних покарань за кодексом 1932 року як складової кримінальної репресії щодо учасників українського визвольного руху.

Новизною відзначається і матеріал про застосування кримінальних покарань за кримінальним кодексом 1932 р. під час нацистської окупації західноукраїнських земель. Він дозволив здобувачеві дійти висновку про те, що інститут кримінальних покарань міжвоєнного кримінального права Другої Речі Посполитої став частиною історико-правового досвіду українців, який є основою для сучасного розвитку усіх галузей права, у тому числі кримінального.

Дисертація завершується розгорнутими загальними висновками.

Аналіз змісту дисертації дозволяє визначити **ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дослідженні.** Ця ступінь може бути охарактеризована як висока, так як положення, висновки, рекомендації спираються на значну за обсягом джерельну базу, вони отримані завдяки реальному застосуванню при здійсненні дослідження системи кримінальних покарань за кримінальним кодексом Польщі 1932 р. та їх застосування на західноукраїнських землях загальнонаукових та спеціальних методів.

Не викликає сумнівів і **достовірність результатів дисертаційного дослідження.** Про це свідчить належна апробація досягнутих результатів у процесі участі здобувача у всеукраїнських та міжнародних заходах, а також велика кількість посилань у тексті рукопису на наукову літературу з проблематики дослідження.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави також стверджувати, що сформульовані здобувачем положення, висновки, узагальнення є дійсно такими, що характеризуються науковою новизною і у сукупності забезпечують успішне розв'язання конкретного наукового завдання, яке має істотне значення для вітчизняної науки історії держави і права.

Дисертація О.П. Винарчика відповідає спеціальності 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Дисертація написана державною мовою. Для неї є характерним науковий стиль.

Положення, висновки, рекомендації, які сформульовані дисертантом у його дослідженні, можуть бути використані у процесі реформування сучасної системи правоохоронних органів України, кримінального законодавства; науково-дослідній діяльності; при підготовці навчально-методичних праць та у викладанні курсів “Історія держави і права України”, “Історія держави і права зарубіжних країн”, “Судові та правоохоронні органи”, “Кримінальне право України ” та ін.

Основні положення дисертації нашли своє відображення у достатній за кількістю і обсягом фахових наукових виданнях. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертацію Винарчика О.П., слід зазначити, що виконана ним наукова робота містить окремі дискусійні положення, твердження, що потребують додаткової аргументації, деякі недоліки.

1. Назва дисертації не зовсім відповідає її змісту, оскільки в тексті розглядається не лише система покарань за кодексом 1932 р., а й питання історії прийняття кодексу, його загальна характеристика, поняття та види злочинів, співвідношення понять та видів злочину з поняттями та видами покарань, з'ясовується кримінально-правова політика міжвоєнної Польщі загалом та щодо національних меншин зокрема. У дисертації прямо чи опосередковано аналізуються інші інститути кримінального права – умовне засудження, умовне звільнення, давність, запобіжні заходи тощо. Відтак здійснене дослідження вагомніше, ніж зазначено в його назві.

2. Дисертація не позбавлена певних структурних неузгодженостей, які притаманні назвам та обсягу розділів і підрозділів. Зокрема, підрозділ 2.2 «Особливості застосування на західноукраїнських землях австрійського та російського кримінального законодавства» мав за мету показати наступність та перервність у розвитку кримінального права на західноукраїнських землях у складі різних держав. Водночас цей підрозділ входить до Розділу 2

«Передумови, хід і результати кодифікації кримінального законодавства міжвоєнної Польщі», який узагальнює та описує історико-правовий процес становлення міжвоєнного польського кримінального права та його систематизації. Відтак підрозділ мав би називатися «Вплив австрійського та російського кримінального права кінця XIX – початку XX ст. на становлення та кодифікацію міжвоєнного польського кримінального права».

Сумнівним видається виділення лише у підрозділ матеріалу про застосування кримінальних покарань за кодексом 1932 р. на західноукраїнських землях. І за обсягом архівних матеріалів і за значенням для вивчення предмету дослідження підрозділ 3.4 «Застосування кримінальних покарань за кодексом 1932 р. на західноукраїнських землях» мав би бути розділом дисертаційного дослідження.

3. У першому розділі дисертації окремі фрагменти присвячені поняттєво-термінологічному апарату дослідження. Зокрема, в історіографії дослідження аналізується поняття політичного злочину, вироблене І.Ю. Гловацьким. У підрозділі 1.3 «Підходи та методи дослідження» автор декларує використання історико-понятійного методу як спеціального методу дослідження. Визначення (дефініцію) таких термінопонять як злочин, покарання, запобіжний захід та інших знаходимо і в інших розділах дослідження, чи не найбільше у 3 розділі. Як видається, така організація термінологічного апарату несистемна. Варто було, як це прийнято в історико-правових дисертаціях останніх років, присвятити окремий підрозділ (чи частину підрозділу 1.3) поняттєво-термінологічному апарату дослідження з розкриттям конкретно-історичного змісту найважливіших понять (термінів), що загалом посилює б теоретичний рівень дослідження.

4. У висновках дослідження (висновок б) на основі архівних матеріалів виявлено, що за політичні злочини суди міжвоєнної Польщі застосовували найсуворіші покарання – смертну кару та довічне ув'язнення. Цей висновок обґрунтовується матеріалами політичних процесів проти членів ОУН. У той же час в дисертаційній роботі описані політичні процеси не тільки проти членів

націоналістичних організацій, а й комуністичних. Відтак висновок про кримінальні репресії щодо політичних опонентів влади аргументовано неповно.

5. Чимало труднощів для здобувача створило окреслення територіальних меж дослідження західноукраїнськими землями. Це важливе геополітичне поняття включає не тільки українські землі, які у міжвоєнний період входили до складу Другої Речі Посполитої, а й Закарпаття, Буковину, що перебували у складі інших держав. Користування цим терміном також ускладнило пошук та підбір архівних матеріалів, оскільки документально описані в них злочини чинилися у населених пунктах, які були етнічно українською територією, але після Другої світової війни за результатами встановлення кордонів, опинилися за межами УРСР. Це ж можна сказати і про вироки судів, наприклад у Перемишлі та Любліні. На думку опонента, термін «українські землі Другої Речі Посполитої» був би коректнішим і в науковому і політичному сенсі.

Наведені зауваження носять переважно дискусійний характер, спрямовані на посилення автором його позицій, не знижують загального позитивного враження від роботи і не впливають на високу оцінку її якості і можуть служити напрямами для майбутніх досліджень дисертанта.

Основні положення дисертаційного дослідження О.П. Винарчика дозволяють зробити висновок про те, що сформульовані здобувачем положення новизни достатньо повно розкрили тему дисертації.

Відзначене, дає підстави зробити загальний висновок про те, що дисертація Винарчика Олега Павловича «Система покарань за кримінальним кодексом Польщі 1932 року та їх застосування на західноукраїнських землях» за своєю актуальністю, новизною, одержаними науковими результатами, змістом є самостійною завершеною науковою працею, що містить суттєві положення для української історико-правової науки. Робота виконана на високому науково-теоретичному рівні, її зміст повністю розкриває тему дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, в цілому є належним чином аргументованими та достовірними.

Зважаючи на вищевказане, дисертаційне дослідження на тему «Система покарань за кримінальним кодексом Польщі 1932 року та їх застосування на

західноукраїнських землях», відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами), а його автор – Винарчик Олег Павлович за результатами проведення публічного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та філософії права,
конституційного та міжнародного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

В.Б. Ковальчук

Підпис засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»
к.т.н., доц.

Р.Б. Брилинський